

*F. Dózsa Katalin – Simonovics Ildikó – Szatmári Judit – Szűcs Péter:
A magyar divat 1116 éve. A magyar viselet a honfoglalástól
a 21. század elejéig.*

Absolut Media Zrt., Budapest, 2012. 248 oldal.

A magyar divat 1116 éve egy különleges viselettörténeti kiadvány, amely több mint 200 oldalban foglalja össze a magyarországi öltözködéskultúra történetét, összekötve a múltat a jellel. Különlegessége többek között aktualizálásában rejlik: az elmúlt években elindult a magyar divatszakma lassú, de biztos fejlődése, felzárkózása, amely folyamat rövid bemutatására a kiadvány utolsó fejezetében kerül sor.

A kötet 2012-ben a *Gombold újra! Divat a magyar* állami öltözképzési pályázat keretein belül született meg egyfajta kísérőtermékként. A pályázatot először 2011-ben írta ki a magyarországi kreatív ipar fejlesztéséért felelős állami intézmény, a Design Terminál Nonprofit Kft., azóta egyre bővülő projektekkel és programokkal egybekötve minden évben meghirdetik. A pályázat és a hozzá kapcsolódó események célja bemutatni a magyar öltözködéskultúra gazdag hagyományai mellett az egyre pezsgőbb magyar divatéletet és nem utolsósorban lehetőséget adni az ígéretes tervezőknek, tehetséges fiataloknak a bemutatkozására. A pályázat kimondottan olyan pályamunkákat részesít előnyben, amelyek a magyar népviseleti hagyományokból inspirálódtak, amire vonatkozóan a divatszakma részéről számos kritika fogalmazódott meg. Ugyanakkor a pályázat vitathatatlan érdeme *A magyar divat 1116 éve* című kötet megjelenésének támogatása,

amely köszönhetően a szakmai szerzőknek – akik a kötet megírása kapcsán abszolút szabad kezet kaptak –, teljesen mellőzi a *Gombold újra!* gyakran kritizált elveit.

A kötet szerzőinek neve vélhetően ismerősen cseng az olvasó számára. F. Dózsa Katalin művészettörténész, számos viselettörténeti témájú munka szerzőjét nem kell bemutatni a téma iránt érdeklődőknek. A tárgyalt album szerzői között találjuk továbbá F. Dózsa Katalin két volt tanítványát, Simonovics Ildikót és Szatmári Juditot. Simonovics Ildikó a Kiscelli Múzeum textilgyűjteményének muzeológusa, első sorban a szocializmus korabeli magyar divatéletet kutatja, míg Szatmári Judit fő kutatási területe a két világháború közötti időszak. Szűcs Péter, a negyedik társszerző és a kiadvány kreatív szerkesztőjének neve talán kevésbé ismert az olvasó számára. Szűcs Péter a kortárs divatszakma meghatározó figurája, többek között az egyik legnevesebb divatmagazin főszerkesztője. Fontos lépés volt, hogy bevontak egy olyan szakembert is a munkálatokba, aki a kortárs divatélet értője, hiszen a könyv, ahogyan fentebb utaltam is rá, nem csupán a magyar öltözködéskultúra múltját eleveníti fel, hanem záró fejezetében bepillantást enged a jelenbe is, az ígéretes (és a kötet megjelenése óta nemzetközi tekintetben is egyre sikeresebb) divatszakmabeli

tehetségek, tervezők és topmodellek munkásságának rövid bemutatásával.

A magyar divat 1116 éve kétségtelenül egyik legnagyobb előnye, hogy hiánypótló alkotás. Két magyar, a századfordulón keletkezett viselettörténeti könyv reprint kiadása ugyan megjelent az elmúlt években, azonban amellet, hogy ezek természetesen a 20. századot nem dolgozzák fel, más szempontból sem hasonlíthatók össze az itt ismertetett kötettel. Nagy Géza és Nemes Mihály könyve, *A magyar viseletek története* a millenniumi ünnepségek keretén belül készült, 1900-ban került kiadásra. A kötetet 2002-ben a Magyar Mercurius, majd 2012-ben a Kossuth Kiadó gondozásában adták ki újra. A könyv a honfoglalástól 1867-ig tekinti végig a magyarok öltözködési szokásait. Nemes Mihály festőművész gyűjtötte össze azokat a korabeli ábrázolásokat, amelyek segítségével rekonstruálni tudta az egyes korok ruházatait. A többségben lévő fekete-fehér rajzok pontos másolatai a korabeli ábrázolásoknak, ám a színes képek egytől egyig Nemes Mihály festményei, amelyek elkészítésénél figyelembe vette ugyan a korabeli ábrázolásokat, de alapvetően szabadon kezelte a színeket, formákat, arányokat, anyagszerűségeket, főleg azokban az esetekben, ahol forrásanyaga hiánynak bizonyult. Nagy Géza történész-régész magyarázatokkal látta el az illusztrációkat, illetve az egyes korokról tanulmányt is közölt a könyv végén. A tanulmányt már saját korában kritika érte, ugyanis annak érdekében, hogy bizonyítsa azt a 19. század második felében uralkodó romantikus elképzelést, miszerint a magyarok

öltözködésének ősidők óta sajátos stílusa volt, gyakran saját elképzelése szerint egészítette ki az amúgy hiányos forrásokat. A könyv a maga korában szintén hiánypótlónak számított és semmi kétség nem fér hozzá, hogy igen nagy és látványos vállalkozás volt, ám a fent említett okok miatt ma már nem állja meg a helyét.

Néhány évvel később, 1905-ben jelent meg Szendrei János *A magyar viselet történeti fejlődése* című könyve, amelyet 2011-ben adott ki újra a Históriaantik Könyvkiadó. Szendrei János azzal a szándékkal készítette kötetét, hogy a megjelent viselettörténeti munkákban felfedezett hézagokat kipótolja. Történész lévén a forrásnak tekintett öltözékábrázolások egybegyűjtésére és azok kritikus közlésére vállalkozott, munkájában szintén a honfoglalás korától a 19. század második feléig terjedő időszak viseleteit tekintette át. A mű hiányossága abban keresendő, hogy ugyan részletes leírást kapunk az egyes ábrázolásokról, de a tárgyalat képeknek csak csekély százalékát mutatja is meg az album.

A magyar divat 1116 éve tehát a Nemes–Nagy- és a Szendrei-féle kötetek újrakiadása ellenére egyedülálló, hiánypótló munka. Szövege kétnyelvű, magyar és angol, aminek jelentőségét növeli, hogy angol nyelven nagyon kevés magyar viselettörténeti munka érhető el. A kiadványt több külföldi könyvtárba is eljuttatták, de sajnos nemzetközi visszhangjáról egyelőre nincs információnk. Mindenesetre a nemzetközi diskurzus fontos kiegészítője lehet egy a magyarországi öltözködéskultúra történetét feldolgozó munka, hiszen a hazai divat hatása

az európaira nem elhanyagolható, és *A magyar divat 1116* éve következetesen tárgyalja a nemzetközi és a hazai divatélet kölcsönhatásait. A tudományos igényességet nem mellőző kötetnek szintén fontos jellemzője, hogy nem csak a szűk szakmának szól, hanem széles közönséget céloz meg. Nyelvezete, szerkezeti felépítése közérthető, valamint részletes szójegyzék segíti a szakkifejezések megértését, és nem utolsó szempont, hogy megjelenése rendkívül igényes, látványos.

A magyar divat 1116 éve, ahogyan a címe is utal rá, a honfoglalás korától a könyv megjelenéséig, tehát 2012-ig tárgyalja a magyarországi viseletek történetét. Az összesen hét fejezetből álló könyv megfelelően súlyozza az egyes témakörök feldolgozását: minden fejezet egy-egy jól körülhatárolható korszakot vagy témát dolgoz fel. Kronologikus szerkezetű munka, az indokolt helyeken néhány tematikus jellegű fejezettel megszakítva. Így például az első, a honfoglalástól a 18. század végéig terjedő időszakot tárgyaló fejezetet a népviseletekről szóló rész követi. A szóban forgó könyvrész írója, F. Dózsa Katalin felteszi a kérdést, vajon a népviselet is divat-e. A kérdés rendkívül aktuális, és nem csak történeti szempontból fontos. A *Gombold újra! Divat a magyar* pályázat megszületése óta a magyar népviseletekhez fűződő viszony furcsa, kétélű jelleget vett fel. Számos zsűrizett pályamunkát ért kemény kritika a kortárs divatszakma részéről, amiért túl direkt, közhelyes módon, a tervezői koncepció teljes hiányával használták fel a motívumokat, a magyar népi öltözékek felületes ismeretével és a hordha-

tóság kritériumait gyakran mellőzve, holott a vágyott cél sokkal inkább a motívumok, színek és formák újragondolása és modern felhasználása kelletne, hogy legyen. Érthető módon az állami támogatottságú pályázat előnyben részesíti a magyar hagyományos öltözködéskultúra elemeit felhasználó tervezők pályamunkáit (ahogyan azt a pályázat célkitűzésében meg is fogalmazza), azonban a pályamunkákhoz kapcsolódó, fentebb tárgyalt tervezői koncepció (illetve annak hiánya) sok félreértelmezésnek és negatív kritikának volt tárgya az elmúlt években. Ezzel szemben F. Dózsa Katalin a kérdést, miszerint divat-e a népviselet, szakmai szempontok szerint, határozottan, közérthetően és következetesen válaszolja meg. A szóban forgó fejezet a népviseletet egyértelműen a divat részeként értelmezi, kiemelve annak történeti jelentőségét és kölcsönhatásait az úri divattal.

A másik, szintén aktuális részfejezet *A huszáregyenruha világsikere* címet viseli. A huszáregyenruha alapvető eleme, a zsinórozott dolmány ugyanis nem csak a 18. század folyamán terjedt el világszerte. A zsinórozott dolmány világsikere ma is töretlen: a legnagyobb nemzetközi tervezők és márkák használják rendszeresen kollekcióikban, szezonról szezonra visszaköszönő trendről van szó, amely követőinek nagy része valószínűleg nem is sejti, hogy magyar „találmányt” visel. Nem ez az egyetlen rész azonban, amely a nemzetközi és a magyar divat kölcsönhatásait vizsgálja. Alapvetően az egész kötet azokra a kérdésekre épül, hogy miként hatott a nemzetközi divat alakulása a magyarok öltözködési szoká-

saira, hogyan épült be a nemzetközi, elsősorban francia divat a magyar úri családok ruhatárába, milyen kölcsönhatásban állt a magyar divat a nemzetközivel. Valamint, hogy milyen magyaros sajátosságai voltak az egyes kordivatoknak, miben voltak azonosak és miben különböztek a nemzetközi divatoktól. Rendkívül alapos, teljességre törekvő munka, melyet gazdag forráshasználat és rengeteg illusztráció jellemez. *A magyar divat 1116 éve* nem rekonstrukciókból, hanem korabeli ábrázolásokból, fennmaradt öltözékekből dolgozik, és csak egy-két ma készült illusztrációt használ. Érdekes, figyelemfelkeltő idézetek, korábban nem látott múzeumi tárgyak fotói, eredeti korabeli öltözékek, művészeti alkotások, újsághirdetések, plakátok és egykorú divatrajzok százai jelennek meg a kötetben. A könyv alkotói ügyeltek arra, hogy a szöveg és a képek aránya egyensúlyban maradjon. Ez a tetemes mennyiségű, több mint ezer évet átívelő anyag a laikus olvasó számára is érthető, emészthető módon lett össze rendezve. A viseletek történetét a szerzők társadalom- és politikatörténeti kontextusba helyezik, rávilágítanak az összefüggésekre, tehát egységes, koherens képet festenek 1116 év öltözködéskultúrájáról, szakszerű, elméleti megalapozottságú fejezetek révén. Az ilyen jellegű viselettörténeti munkák egyik legfontosabb üzenetét sikeresen adja át a könyv: a háttér-infor-

mációk segítik megértetni az olvasóval, hogy milyen mechanizmusok munkálnak a divat változásainak hátterében, és hogy a divat nem egy önmagát termelő, megfoghatatlan, légből kapott jelenség, hanem társadalmi, művészeti és politikai események hatására változik, formálódik. A könyvből, amely egyaránt koncentrál a női és a férfi öltözködési szokásokra is, választ kapunk arra, hogy mely időszakokban és miért élte reneszánszát a magyaros ruha és a gyászruha, hogyan és miért változott az ideális sziluett, mitől volt a századforduló Budapestje divatfőváros, hogyan működött a divatélet a tervezdélkodás éveiben. Olvashatunk a legnevesebb szabókról, a sportruházkodás elterjedéséről, az öltözködési etikettéről, vagy az egyes korok ruhaiparának jellemzőiről. A szerzők kitérnek olyan kapcsolódó témakörökre is, mint a divatsajtó születése, a divatlapok első változatai, illetve a szocializmus korabeli manökenkencillagok és más ikonok, vagy éppen lázadók a magyar divat alakulására tett hatására.

Összességében tehát *A magyar divat 1116 éve* című kötettel egy igen értékes munka született. Bár elsősorban a nagyközönség számára készült, hiánypótló és összegző jellege miatt a viselettörténettel foglalkozó szakemberek számára is elengedhetetlen az ismerete.

Szentesi Réka